

Tea Obreht

TIGROVA
ŽENA

Prevela
Dubravka Srečković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Téa Obreht
THE TIGER'S WIFE

Copyright © Téa Obreht 2011

Štefanu Obrehtu

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Tigrova žena je umetničko delo. Sva imena, likovi, mesta i događaji plod su piščeve mašte ili su umetnički obrađeni.

Svaka podudarnost sa stvarnim događajima, mestima i ličnostima, živim ili mrtvim, potpuno je slučajna.

SADRŽAJ

Primorje	13
Rat	39
Kopači	91
Tigar	104
Sirotište	137
Vatra	163
Kasapin	206
Srce	246
Medved	256
Raskršća	285
Bombardovanje	294
Apotekar	322
Reka	343
Reč zahvalnosti	361
O autorki	363

*U mojoj najranijoj uspomeni, deda je ćelav kao jaje i vodi me da vidim tigrove. Stavlja šešir, oblači kišnu kabanicu s velikim dugmetima, a ja na sebi imam lakovane cipele i plišanu haljinu. Jesen je, imam četiri godine. Izvesnost te procedure: dedina ruka, vedro škripanje tramvaja, jutarnja vlaga, ljudi puna staza što vodi uzbrdo ka parku tvrđave. Uvek u dedinom prsnom džepu: *Knjiga o džungli*, u koricama sa zlatotiskom, starih požutelih strana. Meni nije dopušteno da je uzimam u ruke, ali ostaće raširena na njegovom kolenu čitavo popodne, dok mi on deklamuje delove. Iako deda nema na sebi ni stetoskop ni beli mantil, gospođa na blagajni kućice na ulazu oslovljava ga sa „doktore“.*

Potom su tu kolica s kokicama, postolje za kišobrane, mali kiosk s razglednicama i slikama. Niza stepenice pa pored avijarijuma gde spavaju oštrouhe sovuljage, kroz vrt što se proteže čitavom dužinom zida tvrđave, oivičen kavezima. Nekada je tu bio vladar, sultan, sa svojim janičarima. Sada topovski otvori što gledaju prema ulici imaju začepljene žlebove pune mlake vode. Rešetke na kavezima iskrivljene su upolje, rumene od rđe. U slobodnoj ruci deda nosi plavu torbu koju nam je pripremila baba. U njoj: ustajale, pre šest dana kupljene glavice kupusa za nilskog konja, šargarepa i celer za ovce, jelene i mužjaka losa, koji je u neku ruku

fenomen. U džepu deda krije nekoliko kockica šećera za ponija što vuče kola u parku. To neću pamtit i kao sentimentalnost, već kao znak veličine.

Tigrovi žive u spoljnom šancu tvrđave. Penjemo se stepenicama zamka, pored barskih ptica i oznojenih prozora kućice za majmune, pored vuka kome raste zimska bunda. Prolazimo pored bradatih lešinara, zatim i pored medveda, koji povazan spavaju, i smrde na vlažnu zemlju, i smrt nečega. Deda me diže i postavlja me stopalima na šipku duž ograde, kako bih mogla da pogledam dole i vidim tigrove u šancu.

Deda tigrovu ženu nikad ne pominje po imenu. Njegova ruka me grli, noge su mi na šipci, i deda će možda reći: „Poznao sam jednom devojk u koja je toliko volela tigrove da umalo i sama nije postala tigar.“ Pošto sam mala, i pošto moja ljubav prema tigrovima potiče neposredno od njega, uverena sam da misli na mene, da mi nudi bajku u kojoj mogu da zamislim sebe – i u kojoj ću se zamišljati, još godinama.

Kavezi gledaju prema unutrašnjem vrtu, te silazimo stepenicama i polako idemo od kaveza do kaveza. Tu je i panter, s nevidljivim pegama što mu se leskaju po krznu glatkom kao ulje; pospan, podbuo lav iz Afrike. Ali tigrovi su budni i razjareni, kipte od besa. Prugaste plečke se gibaju, zaskaču s boka jedan drugoga duž uskog bedema od kamenja, a miris im je kiseo, i topao, i sve prožima. Ostaće uz mene čitavog tog dana, čak i kad se okupam i legnem na spavanje, i vraćaće se u ponekom slučajnom trenutku: u školi, na rođendan u neke drugarice, čak godinama potom, u patološkoj laboratoriji ili dok se kolima vraćam iz Galine.

Pamtim i ovo: jednu kavgu. Grupica ljudi stoji tesno zbijena oko kaveza s tigrovima. Među njima: dečak s balonom u

obliku papagaja, žena u ljubičastom kaputu, bradonja u smeđoj uniformi čuvara zoološkog vrta. Taj ima metlu i đubrovnik s dugom drškom, i čisti prostor između kaveza i spoljne ograde. Ide tamo-amo, skuplja kartone od sokova i papiriće od bombona, mrvice kokica koje su ljudi pokušali da bace tigrovima. Tigrovi šetaju tamo-amo zajedno s njime. Žena u ljubičastom govori nešto i osmehuje se, a i on se osmehuje njoj. Kosa joj je smeđa. Čuvar s đubrovnikom zastaje i naslanja se na dršku metle, a dok to radi, prolazi veliki tigar i očešava se o rešetke kaveza, brundajući, i čuvar pruža ruku između šipki i dodiruje ga po boku. Načas, ništa. A potom opšti pakao.

Tigar se baca ka njemu i žena vrišti, i odjednom je čuvarovo rame između rešetaka, a on se izvija, izvija glavu unatrag i pokušava da domaši spoljnu ogradu kako bi imao za šta da se uhvati. Tigar je zgrabio čuvarovu ruku onako kako pas drži veliku kost: uspravno između šapa, glode joj gornji kraj. Dva čoveka koja su tu stajala s decom preskaču ogradu, grabe čuvara oko struka i za napadnutu ruku, i pokušavaju da ga otrgnu. Treći gura između rešetaka kišobran i bode, bode njime tigra u rebra. Tigar ispušta razbešnjen urlik, a onda se propinje i obuhvata prednjim šapama čuvarovu ruku, bacajući se glavom levo-desno, kao da vuče konop. Uši su mu spljoštene, oglašava se kao lokomotiva. Čuvarovo lice je belo, i za sve to vreme nije ni glaska pustio.

I tada odjednom kavga više ne vredi truda, i tigar ga pušta. Sva trojica ljudi odleću unatrag, pljusnula je krv. Tigar šiba repom, a čuvar puzi ispod spoljne ograde i ustaje. Žena u ljubičastom je nestala. Deda nije okrenuo glavu. Ja imam četiri godine, ali ni ja nisam okrenula glavu. Sve vidim, a kasnije će ostati činjenica da je i hteo da vidim.

Zatim čuvar žurnim korakom ide ka nama, obavijajući oko ruke komad iscepane košulje. Lice mu je crveno i ljut je dok ide u ambulantu. Ja sam tad mislila da je to od straha, ali kasnije ću znati da je to bilo od stida, od sramote. Tigrovi, uzrjani, kidišu i uzmiču duž rešetaka. Čuvar po šljunku ostavlja za sobom taman trag. Dok prolazi pored nas, deda izgovara: „Bože mili, baš ste vi prava budala, jelte?“, a ovaj mu nešto odgovara, nešto što ne umem da ponovim.

Umesto toga, sva piskava i nadobudna u onim lakovanim cipelama, hrabra jer me deda drži za ruku, ja kažem: „On je baš prava budala, je li, deda?“

Ali deda već ide za čuvarom, vukući me sa sobom, i dovikuje mu da stane kako bi mu pomogao.

1

PRIMORJE

ČETRDESET ZADUŠNIH DANA BROJE SE OD JUTRA NAKON smrti. Te prve noći, pre no što počne četrdeset dana, duša leži nepomična na iznojenim jastucima i posmatra kako živi skrštaju ruke i zatvaraju oči, zagušuju prostoriju dimom i tišinom kako novooslobođenoj duši ne bi dali na vrata, prozore i zazure u podu, da ne bi istekla iz kuće kao reka. Živi znaju da će ih u cik zore duša napustiti i otisnuti se ka mestima svoje prošlosti – školama i spavaonicama iz mladosti, kasarnama i podstanarskim stanovima, kućama savršenim sa zemljom i iznova građenim, mestima koja sećaju na ljubav i krivicu, tegobe i neobuzdanu sreću, optimizam i zanos, uspomene na neku lepotu beznačajnu za svakog drugog – i ponekad će je taj put odneti tako daleko, nositi tako dugo, da će zaboraviti da se vrati. Iz tog razloga živi zaustavljaju vlastite rituale: da bi poželeli dobrodošlicu upravo oslobođenom duhu, živi četrdeset dana neće čistiti, neće prati niti sređivati, neće pomerati stvari koje pripadaju toj duši, u nadi da će je takva osećajnost i čežnja opet prizvati kući, podstaći je da se vrati s nekom porukom, znakom ili oprostajem.

Ako je propisno domame, duša će se vraćati kako prolaze dani, da pretura po fiokama, zaviruje u kredence, da u dodiru traži potporu za svoj još živi identitet tako što će iznova isprobavati rešetku za sudove, zvonce na vratima i telefon, podsećajući sebe da je funkcionalna, i neprekidno dodirujući stvari koje proizvode zvuk te objavljujući svoje prisustvo stanarima kuće.

Tiho govoreći u telefon, baba me je podsetila na to kad mi je saopštila da je deda umro. Za nju su tih četrdeset dana bili činjenica i zdrav razum, znanje sačuvano otkad je sahranila oba roditelja i stariju sestru, razne rođake i neznance u svom rodnom gradu, formula koju je deklamovala dedi kad god bi mu umro neki pacijent u kog je naročito uložio truda – sujeverje, po njegovim rečima, ali i nešto u čemu joj je popuštao sa sve manje otpora kako su joj stare godine učvršćivale uverenja.

Baba je bila preneražena, ljuta što su nam pokradeni tih četrdeset dedinih dana, sad svedeni na trideset sedam ili trideset osam zbog okolnosti u kojima je umro. Preminuo je sam, na putovanju, daleko od kuće; nije znala da je već mrtav kad mu je prethodnog dana peglala odeću, niti kad je tog jutra prala sudove, i nije mogla biti kriva za duhovne posledice svog neznanja. On je umro na klinici u nekom zabitom gradiću po imenu Zdrevkov, preko granice; niko kom se baba obratila nije znao gde je Zdrevkov, a kad je mene upitala, rekla sam joj istinu: da pojma nemam šta je tamo tražio.

„Lažeš me“, kazala je ona.

„Bako, ne lažem.“

„Nama je kazao da putuje da se s tobom nađe.“

„To ne može biti“, rekla sam ja.

Slagao ju je, shvatila sam, a slagao je i mene. Iskoristio je moje vlastito putovanje po zemlji da strugne – pre nedelju dana, pričala je ona, autobusom, odmah pošto sam ja krenula – i nestane iz nekog razloga nepoznatog svima nama. Osoblju te klinike u Zdrevkovu bila su potrebna puna tri dana da uđu babi u trag, kad je umro, te da njoj i majci saopšte da je mrtav, da valja urediti da pošalju telo. Ono je stiglo u gradsku mrtvačnicu tog jutra, ali ja sam tad već bila šest stotina kilometara od kuće, i stajala u javnom klozetu na poslednjem stajalištu pred granicu, sa slušalicom uslužnog telefona na uvu, s podvrnutim nogavicama pantalona, sa sandalama u ruci, klizajući se bosim nogama po zelenim pločicama ispod razbijenog lavaboa.

Neko je bio učvrstio na slavinu gumeno crevo, pa je visilo, sa šmrkom naniže, o cevima bojlera, iskašljavajući mlaziće vode na pod. Sigurno je satima curilo: vode je bilo na sve strane, preplavljivala je žlebove između pločica i razlivala se po rubovima čučavaca, curkala preko praga u spečeni vrt iza kućice s klozetima. To ni najmanje nije potresalo čuvarku klozeta, sredovečnu ženu kose povezane narandžastom maramom, koju sam zatekla kako drema u stolici u uglu i otposlala iz prostorije s punom šakom novčanica, u strahu od toga šta znače tih sedam propuštenih babinih poruka na pejdžeru, pre no što sam uopšte dohvatila slušalicu.

Bila sam besna na nju što mi nije rekla da je deda otišao od kuće. Njoj i majci kazao je da se sekira zbog moje misije dobre volje, zbog pelcovanja u sirotištu Breževine, te da ide da mi pomogne. Ali nisam mogla grditi babu a da se ne odam, jer rekla bi mi to da je znala za njegovu bolest, da je deda i ja nismo krili od nje. Zato sam je pustila da priča, i

nisam pominjala da sam bila s njim na Vojnomedicinskoj akademiji tri meseca pre toga, kad je saznao, niti kako mu je onkolog, jedan dugogodišnji kolega, pokazao snimke i kako je deda spustio šešir na koleno i rekao: „E da ga jebem. Tražiš komarca, a nađeš magarca.“

Ubacila sam još dva novčića u prorez i telefon je zabrujao. Vrapci su se sunovraćivali sa ciglenih pervaza na zidovima kupatila i sletali u lokve kraj mojih stopala, rastresajući vodu sebi po leđima. Napolju je sunce bilo spekle rano popodne u nepomičnost, i taj vreli, sparni vazduh boravio je i sa mnom u sobi, blešteći u vratima što vode napolje, na put, gde su kola pred graničnom kontrolom stajala napakovana u sabijen red duž usijanog asfalta. Videla sam naša kola, sa ulubljenjem na levoj strani, od nedavnog sudara s traktorom, i Zoru kako sedi za volanom, uz otvorena i poduprta vrata, drljajući dugom nogom po zemlji i osvrćući se ka klozetima sve češće kako se primicala carinskoj kućici.

„Sinoć su pozvali“, govorila je baba, sad jačim glasom. „I ja rekoh: *Nešto su pogrešili*. Nisam htela da te zovem, da te sekiram ako to već nije on. Ali majka ode jutros u mrtvačnicu.“ Zaćutala je, a onda reče: „Ne razumem, ništa ja tu ne razumem.“

„Ni ja, bako“, kazah.

„Hteo je s tobom da se nađe.“

„Ja za to nisam znala.“

Tad joj se ton promenio. Bila je sumnjičava, moja baba, zašto ne plačem, zašto nisam van sebe. Za tih prvih deset minuta razgovora verovatno je dopustila sebi da veruje kako moj mir potiče otud što sam u stranoj bolnici, na zadatku, okružena, možda, kolegama. Prozvala bi me mnogo pre da

je znala da se krijem u predgraničnim klozetima kako me Zora ne bi čula.

Rekla je: „Zar nemaš ništa da kažeš?“

„Naprostu ne znam, bako. Zašto bi lagao da ide da se vidi sa mnom?“

„Nisi pitala da li je bio nesrećan slučaj“, rekla je. „Zašto to nisi pitala? Zašto nisi pitala kako je umro?“

„Nisam znala čak ni da je otišao od kuće“, kazah. „Nisam uopšte znala da se tako nešto događa.“

„Ne plačeš“, reče ona.

„Ne plačeš ni ti.“

„Majci ti se iskida srce“, kaza mi ona. „Sigurno je znao. Rekli su da je bio teško bolestan – dakle, sigurno je znao, sigurno je nekom rekao. Je li tebi rekao?“

„Da je znao, nikud ne bi putovao“, rekoh, nadajući se da zvučim ubedljivo. „Bio bi razumniji.“ Na metalnoj polici iznad ogledala bili su uredno naslagani beli peškiri, pa zato obrisah lice i vrat najpre jednim, pa još jednim, a koža lica i vrata ostavljala je sive tragove na svakom narednom sve dok nisam upotrebila pet komada. Nije bilo korpe za prljavo rublje, pa sam ih ostavila u lavabou. „Gde je to mesto gde su ga našli?“, rekoh. „Koliko je daleko bio stigao?“

„Ne znam“, reče ona. „Nisu nam rekli. Negde preko.“

„Možda je to bila neka specijalistička klinika“, kazah.

„Pošao je bio s tobom da se vidi.“

„Je li ostavio kakvo pismo?“

Nije ga ostavio. Moja majka i baba, shvatih, verovatno njegov odlazak sa ovog sveta vide kao nekakvo njegovo nepristanje da se penzioniše, poput one veze s novim nepokretnim pacijentom izvan Grada – pacijentom kog smo izmislili da bi

mu bio pokriće za odlaske onkologu, prijatelju s nedeljnog doktorskog ručka, čoveku koji mu je ubrizgavao nekakve koktele, navodno da mu olakšaju bol. Šarene koktele, govorio je deda kad dođe kući, kao da je sve vreme znao da su te formule zapravo samo voda sa malo prehrambene boje; kao da više nije ni važno. Isprva je manje-više uspevaao da zadrži svoj zdravi izgled, što mu je olakšalo skrivanje boljke; ali samo jednom ga videvši kad je izašao s tog tretmana, zapretila sam da ću reći majci, a on je kazao: „Da se nisi usudila.“ I to je bilo to.

Baba me je upravo pitala: „Jesi li već u Breževini?“

„Na granici sam“, rekoh. „Upravo smo prešli trajektom.“

Napolju je red kola opet počeo da se miče. Videh kako Zora baca cigaretu na zemlju, povlači nogu i uz tresak zatvara vrata. Ljudi što su se okupili na šljunkovitoj bankini da se protegnu i ispuše cigaretu, da provere gume i napune flaše vodom na česmi, da nestrpljivo izviruju duž reda ili da se oslobode peciva i sendviča koje su mislili da pokušaju da prošvercuju, ili da obave nuždu uz spoljni zid klozeta, žurno zagrabiše natrag u svoja vozila.

Baba je nekoliko časaka ćutala. Čula sam kako telefon otkucava, a onda ona reče: „Tvoja majka želi da se sahrana obavi u narednih nekoliko dana. Da li bi mogla Zora sama do Breževine?“

Da sam ispričala Zori za ovo, smesta bi me naterala da se vratim kući. Dala bi mi kola, uzela bi mini-hladnjake s vakcinama i auto-stopom prešla preko granice da isporuči dar dobre volje od Univerziteta sirotištu u Breževini, uz obalu. Ali ja rekoh: „Samo što nismo stigli, bako, a mnogo dece čeka na ove injekcije.“

Nije me više pitala. Baba mi je samo rekla dan sahrane, vreme, mesto, iako sam već znala gde će to biti, gore na Strmini, brdu što se diže nad Gradom, gde je sahranjena majka Vera, moja čukunbaba. Kad je prekinula vezu, odvrnula sam česmu laktom i napunila flaše koje sam ponela kao izgovor da izađem iz kola. Napolju na šljunku isprala sam noge pre nego što sam opet natakla sandale; Zora je ostavila motor upaljen i iskočila da sad ona ode u klozet, a ja sam sela za volan, pomerila sedište napred zbog svoga niskog rasta, pa proverila da li su nam dozvole i dokumentacija za unos lekova pravilno poređane na instrument-tabli. Na dva automobila od nas, carinik je, u zelenoj košulji što mu se lepila za grudi, otvarao prtljažnik na kolima nekog starijeg bračnog para, pažljivo se saginjući unutra i otvarajući rajsferšluse na koferima rukom u rukavici.

Kad se Zora vratila, nisam ni pomenula dedu. I za nju i za mene to je već bila sumorna godina. Ja sam načinila tu grešku što sam se pridružila medicinskim sestrama u januarskom štrajku; za svoj trud nagrađena sam suspenzijom na neodređeno na klinici „Vojvođa“, te sam mesece presedela u četiri zida – što mi je u neku ruku došlo kao blagoslov, jer je značilo da sam se našla uz dedu kad mu je postavljena dijagnoza. Njemu je isprva bilo drago, ali nipošto nije propuštao priliku da me nazove lakovernim magaretom što su me suspendovali. A onda, kad se i novina bolesti otrcala, počeo je sve manje vremena da provodi kod kuće, i predlagao je i meni da to isto radim; nije voleo da se tu vrzmam, onako mrzovoljna, i da ga nasmrt prepadam kad se probudi bez naočara i ugleda me kako lebdim nad njegovim krevetom u pô noći. Moje ponašanje, kazao je, odaće babi njegovu bolest,

postaće sumnjičava zbog naših ćutnji i razgovora, i činjenice da smo deda i ja još uposleniji sad kad smo oboje ostali bez posla, on penzionisan, ja suspendovana. Hteo je da razmislim i o specijalizaciji, o tome šta bih volela da uradim sa sobom kad mi suspenzija istekne – nije se iznenadio kad Srđan, profesor biohemijškog inženjeringa s kojim sam se ja, po dedinim rečima, „petljala“, nije uspeo da mi pomogne svojim zalaganjem kod odbora za suspenzije. Po dedinom predlogu, vratila sam se na dobrovoljni rad pri programu Ujedinjenih univerzitetskih klinika, čime se još od kraja rata nisam bavila.

Zora je ovu dobrovoljnu misiju iskoristila kao izgovor da se skloni od bure na Vojnomedicinskoj akademiji. Četiri godine po sticanju lekarske diplome, ona je još bila na traumatološkom, u nadi da će joj susreti s različitim hirurškim intervencijama pomoći da se odluči za neku specijalizaciju. Nažalost, veći deo tog vremena provela je pod upravom direktora traumatološkog koji je širom Grada bio znan kao Gvozdene Rukavica – to ime je zaradio u doba kad je bio načelnik porodilišta, pa nije skidao svoje srebrne narukvice, nanizane na ruci, prilikom ginekoloških pregleda. Zora je bila principijelna žena, neskriveni ateista. Kad je imala trinaest godina, jedan sveštenik joj je rekao kako životinje nemaju dušu, a ona je na to kazala: „More, jebite se vi popovi“, i izašla iz crkve; te četiri godine prepucavanja s Gvozdenom Rukavicom dosegle su vrhunac kad je Zori, po nalogu državnog tužioca, ukinuto pravo na diskusiju. Zorina ćutnja o tome protezala se čak i na mene, ali delići koje sam načula po bolničkim hodnicima upućivali su na nekog radnika železnice, na nesreću, na amputaciju prsta, prilikom koje je Gvozdene Rukavica, možda pijan, možda i ne, rekao nešto u stilu: „Ne

sekirajte se, gospodine – mnogo je lakše gledati kako vam otpada srednji prst ako ste navikli da glođete kažiprst.“

Prirodno, pokrenuta je tužba, i Zoru su pozvali da svedoči protiv Gvozdene Rukavice. Uprkos svome zlu glasu, još je imao debelih veza u medicinskim krugovima, te se Zora našla rastrzana između toga da se drži čoveka kog je godinama prezirala ili da rizikuje karijeru i reputaciju koju je taman počela da stiče; prvi put je niko – ni ja, ni njen otac, ni njen najnoviji momak – nije mogao uputiti u pravom smeru. Kad smo se upustile u ovo, provele smo nedelju dana u sedištu Ujedinjenih klinika radi upućivanja i obuke, i za sve to vreme i moju radoznalost i tužiočeve neprekidne telefonske pozive dočekivala je istom odlučnom ćutnjom. A onda je juče, da ne poveruješ, priznala da želi savet od mog dede, čim se budemo vratile u Grad. Tih poslednjih mesec dana nije ga bila viđala po bolnici, nije mu videla sve sivlje lice, kožu što je počela da mlitavi oko kostiju.

Posmatrale smo carinika kako konfiskuje od onog postarijeg bračnog para dve tegle pune kamenčića s plaže i maše sledećim kolima da prođu; kad je stigao do nas, dvadeset minuta je proveo zagledajući nam pasoše i lične karte, uverenja sa Univerziteta. Otvorio je medicinske hladnjake i poređao ih po asfaltu, a Zora se nadnosila nad njega, prekrštenih ruku, pa rekla: „Jasno vam je, naravno, da to što su lekovi u hladnjaku znači da su osetljivi na toplotu – ili vas u vašoj seoskoj školi ne uče o tome čemu služi frižider?“, znajući da je sve u redu, znajući da nam carinik tehnički ne može ništa. Ovaj izazov, međutim, podstakao ga je da nam narednih trideset minuta pretražuje kola zbog mogućeg oružja, krijumčarene robe, rakova i školjki, i neprijavljenih kućnih ljubimaca.

Pre dvanaest godina, pre rata, narod Breževine bio je naš narod. Granica je bila smejurija, povremena formalnost, i mogao si proći kolima ili peške kako god ti je volja, kroz šumu, kroz vodu, kroz široku ravnicu. Nutkao si carinike sendvičima ili ljutim papričicama iz tegle dok prolaziš. Niko te nije pitao kako se zoveš – iako su svi, kako se ispostavilo, sve vreme očigledno vrlo obraćali pažnju na to kako ti ime počinje i kako se završava. Naš zadatak u Breževini bio je da se nešto iznova gradi. Naš Univerzitet je želeo da sarađuje s lokalnim vlastima kako bi se nekolicina sirotišta postavila na noge, te da bi počeli da dovlače mlade ljude preko granice natrag u Grad. To je bio dugoročni diplomatski cilj našeg putovanja – ali narodski rečeno, Zora i ja smo tamo išle da zbrinjavamo decu koju su siročićima načinili naši vlastiti vojnici, da ih pregledamo kako bismo utvrdile imaju li zapaljenje pluća, tuberkulozu, vaške, da ih pelcujemo od malih boginja, zaušaka, rubeole i drugih probranih bolesti od kojih su patila za vreme rata i u potonjim godinama bede. Naš kontakt u Breževini, franjevac po imenu fra Antun, bio je poletan i gostoljubiv, slao nam je poruke kako bi proverio da li nam putovanje neometano protiče, i da nas uveri kako njegovi roditelji, što nam je bilo pogodno, jedva čekaju da nas ugoste. Glas mu je uvek bio vedar, iako se taj čovek već tri godine borio da prikupi novac za osnivanje i gradnju prvog zvaničnog sirotišta na obali, a u međuvremenu držao šezdesetoro siročadi u samostanu namenjenom za smeštaj dvadeset redovnika.

Zora i ja smo se udružile na tom dobrotvornom putovanju pre nego što će nas životi razdvojiti prvi put za tih dvadeset i nešto godina koliko smo se poznavale. Nosićemo bele

mantile čak i kad nismo na dužnosti, da bismo istovremeno ulivale i poverenje i nemir. Bile smo nesalomive sa ona naša četiri hladnjaka nakrcana ampulama MMR-II i IPV, kutijama slatkiša što smo ih nosile kako bismo sprečile sve ono plakanje i vrištanje za koje smo bile sigurne da će nastati čim krene vakcinacija. Imale smo staru auto-kartu, koju smo čuvale u kolima i kad je već godinama bila potpuno netačna. Tu kartu smo koristile na svakom putovanju na koje smo ikad pošle, a to se i videlo po žvrljotinama flomastera svud po njoj: precrtana područja trebalo je izbegavati kad idemo na ovu ili onu medicinsku konferenciju, čiča gliša je držao grubo nacrtane skije na planinskom odmaralištu koje smo volele, a koje više nije bilo deo naše zemlje.

Na toj karti nisam uspela da nađem Zdrevkov, mesto gde mi je umro deda. Nisam mogla da nađem ni Breževinu, ali za nju sam unapred znala da je nema, pa smo je zato ucrtale. To je bilo primorsko seoce, četrdeset kilometara istočno od novouspostavljene granice. Prolazile smo kroz sela crvenih krovova prilepljena uza sam rub mora, pored crkvice i konjskih pašnjaka, pored strmih visoravni blistavih od ljubičastog zvončića, pored suncem obasjanih vodopada što su izbijali iz okomite litice nad putem. Svaki čas smo zalazile u šumu, među visoke borove prošarane maslinama i čempresima, a more je sevalo kao nož tamo gde se šuma naglo spuštala niz strminu. Delovi puta bili su dobro asfaltirani, ali ponegde su ga razdirali utori i godinama nepopravljane šljunčane površine.

Kola su se truckala i odskakala po džombama bankine, i čulo se kako drhture staklene ampule u hladnjacima. Na trideset kilometara od Breževine počele smo da primećujemo

češće znake za sobe i restorane, turistička odredišta što su polako opet počinjala da se oslanjaju na poslovanje sa ostrvima. Počele smo da viđamo tezge s voćem i domaćim specijalitetima, natpise što označavaju paprenjake i lozovaču, med, slatko od višanja i od smokava. Propustila sam bila tri poruke od babe, ali mobilni je bio kod Zore, a nije bilo šanse da babu zovem dok je Zora u kolima. Stale smo kod prvog odmorišta s telefonom, usputne roštiljdžinice s plavom tendom i poljskim klozetom pored na livadi.

S druge strane roštilja bio je parkiran kamion, a za tezgom se tiskao dug red vojnika. Bili su u maskirnim uniformama. Hladili su se šeširima i zamahali su kad sam izašla iz kola i zaputila se ka telefonskoj govornici. Neki domaći Cigančići, nudeći štampane reklame za novi noćni klub u Bracu, smejali su mi se kroz staklo. Onda su otrčali do kola da kod Zore zapale cigaretu.

Iz govornice se video vojni kamion, s prašnjavom previjenom ceradom, i roštilj *Borini bifteci*, gde je ogroman čovek, verovatno Boro glavom, pljosnatom stranom džinovskog noža prevrtao pljeskavice i teleće vešalice i kobasice. Iza roštilja, malo dalje na poljani, stajala je smešna smeđa krava vezana za direk zabijen u zemlju – odjednom mi se javio utisak da bi Boro onaj svoj nož rutinski primenio i na kravi, i za klanje, i za prevrtanje pljeskavica, i za sečenje hleba, zbog čega mi bi malčice žao vojnika što je stajao pored vitrine s prilozima i sipao svud po lepinji seckani luk sve na kašike.

Dok sam vozila, nisam primećivala glavobolju, ali tresnula me je sad, kad se baba javila posle šestog zvona i kad je za njenim glasom usledio oštar zvuk slušnog aparata koji je kao koplje proleteo telefonskom žicom i zario mi se u dno lobanje.

Usledilo je tiho pištanje kad ga je isključila. U pozadini se čuo majčin glas, tih ali odlučan, u razgovoru je s nekim ko je svratio da izjavi saučešće.

Baba je bila histerična. „Nestale su mu stvari.“

Rekoh joj da se smiri, zamolih da mi objasni.

„Njegove stvari!“ kaza ona. „Dedine stvari, one su – majka ti je bila u mrtvačnici, i tamo je bilo njegovo odelo, i kaput, i cipele, ali njegove stvari, Natalija – one su sve nestale, nisu tamo s njim.“

„Kakve stvari?“

„Aman, pobogu – ’kakve stvari!’“ Čuh kako je pljesnula dlanovima. „Čuješ li ti mene? Ja ti pričam da su mu *nestale* stvari – one stoke sa klinike pokrale su ga, ukrale su mu šešir i kišobran, novčanik. Zamisli – možeš li ti u to da poveruješ? Da krađu od mrtvac!“

Mogla sam da poverujem, budući da sam se o tome naslušala i u našoj bolnici. Dešavalo se, obično s mrtvacima koje niko ne potraži, i često je prolazilo tek s najblažim prekorom. Ali rekoh: „Desi se ponekad zabuna. Sigurno to nije neka velika klinika, bako. Možda zbog nečeg kasne. Možda su zaboravili da pošalju.“

„Njegov sat, Natalija.“

„Molim te, bako.“ Pomislila sam na njegov džepni sat, i na *Knjigu o džungli*, i htela da pitam da li je i ona nestala; ali koliko je meni bilo poznato, moja baba još nije zaplakala, i strahovala sam da ne kažem nešto što bi je rasplakalo. Mora biti da sam u tom trenu pomislila na besmrtnog čoveka, ali ta misao bila je tako daleka da ću je tek kasnije opet naći.

„Njegov sat.“

„Imaš li broj klinike?“, upitah. „Jesi li ih zvala?“